STORJA TAL-FRANĠISKANI FL-ART IMQADDSA

IL-PAPIET JIDDEFENDU L-FRANĠISKANI FL-ART IMQADDSA FIS-SEKLU 15

Noel Muscat ofm

Il-Bulli pontifiċji *Gratias agimus* u *Nuper carissimae* ta' Klement VI (21 ta' Novembru 1342) huma meqjusa bħala d-dokumenti ta' fundazzjoni tal-Kustodja tal-Art Imqaddsa. Rajna kif, matul is-seklu 14, il-Franġiskani stabilixxew ruħhom b'mod permanenti fiċ-Ċenaklu, fil-Qabar ta' Kristu, fil-Qabar tal-Verġni Marija, u fil-Grotta tan-Nativitá f'Betleħem. Din il-preżenza kienet saret possibbli bl-inizjattiva tal-Franġiskani nfushom, u bl-appoġġ tal-

familja rjali tar-Renju ta' Napli u Sqallija, l-aktar ta' Roberto d'Anjou u Sancia ta' Majorca. Aktar tard, fl-1363, rajna kif Giovanna I ta' Napli kienet talbet lis-Sultan tal-Eġittu garanziji ta' rikonoxximent tal-preżenza tal-Franġiskani fis-Santwarji msemmija. Kien iż-żmien li fih, ftit qabel, fl-14 ta' Diċembru 1362 Giovanna I kienet iżżewġet lil Jaime ta' Majorca bi prokura, u mbagħad iċċelebrat iż-żwieġ miegħu fis-16 ta' Mejju 1363. Minn dak il-waqt, l-interessi favur l-Art Imqaddsa ma baqgħux biss prerogattiva tal-familja Rjali ta' Napli, imma wkoll ta' dik ta' Katalonja.

Minkejja dan kollu li qegħdin ngħidu, ma nistgħux naffermaw li, fil-fatt, il-Franġiskani kienu uffiċjalment meqjusin bħala Kustodji esklussivi tas-Santwarji matul is-seklu 14. Ir-raġuni hi sempliċi. Fi żmien ir-Renju Latin ta' Ġerusalemm (1099-1187, u sal-waqgħa ta' Akri fl-1291), is-Santwarji li semmejna kienu jinsabu taħt il-kura tal-kleru li kien jamministrahom f'din l-epoka Kruċjata. Hekk, per eżempju, iċ-Ċenaklu, il-Bażilika tal-Qabar ta' Kristu u l-Bażilika tan-Nativitá f'Betleħem kienu uffiċjati mill-Kanoniċi Regolari ta' Santu Wistin, filwaqt li fil-Qabar tal-Verġni Marija tal-Wied ta' Ġosafat kien hemm il-Benedittini. Il-Bulli pontifiċji ta' Klement VI ma jsemmu xejn dwar id-drittijiet

Roberto d'Anjou

Sancia ta' Majorca

Il-Papa Klement VI

ta' dawn il-prelati li kienu preżenti fl-Art Imqaddsa f'epoka Kruċjata, u għaldaqstant dawn komplew jirrivendikaw id-drittijiet tagħhom fuq il-Postijiet Imqaddsa wkoll meta huma kienu ħallewhom wara l-waqgħa tar-Renju Kruċjat u flokhom daħlu l-Franġiskani.

Il-Papa Martinu V u l-Bulla Dudum siquidem (1421)

Kellu jkun il-Papa Martinu V li ndaħal fil-kwestjoni biex jiddikjara, darba għal dejjem, li l-Franġiskani kienu issa l-Kustodji tal-Postijiet Qaddisa f'isem il-Knisja Kattolika, u li għalhekk il-pretensjonijiet ta' dawk li qabel kienu jamministraw dawn is-Santwarji ma kellhomx aktar valur. Martinu V kien ġie elett Papa fil-Konċilju ta' Kostanza fl-1417, fi tmiem ix-Xiżma tal-Oċċident, u dam Papa sal-1431. Fis-16 ta' Marzu 1421 hu emana l-Bulla *Dudum siquidem*, li hi d-dokument fundamentali li jirrivendika għall-Franġiskani d-dritt li jibqgħu permanentement preżenti fis-Santwarji tal-Fidwa f'isem il-Knisja Kattolika. It-traduzzjoni ta' din il-Bulla nagħmluha mill-edizzjoni latina ta' Luke Wadding, *Annales Minorum*, ad an. 1421, VI, 57-58:

“Billi ftit taż-żmien ilu (*Dudum siquidem*) sirna nafu li fil-Għolja ta’ Sijon u f’Betleħem u fil-qabar tal-Mulej f’Ġerusalemm, kif ukoll fil-post tal-Beata Verġni Marija fil-Wied ta’ Ġosafat, il-maħbubin uliedna l-Gwardjan u l-komunità Konventwali tal-Ordni tal-Patrijiet Minuri, qegħdin jgħixu f’dan il-post imsemmi tal-Għolja ta’ Sijon, u li huma wkoll qed jgħidu li ilhom fil-pussess ta’ dawn il-postijiet għal żmien twil, li huma jafu li huma meħtieġa għall-użu u l-abitazzjoni tagħhom; Aħna ġejna mqanqlin minn dak li smajna issa u minn kawżi raġjonevoli, permezz tal-Venerabbli Ħuna Fra Giovanni, Patrijarka ta’ Grado … hekk li dawn l-istess Patrijiet, kemm-il darba ikunu ilhom jgħixu f’dawn il-postijiet taħt pussess tagħhom għal żmien ta’ ħamsin sena, bl-awtorità tagħna, nikkonċedulhom li jistgħu jibqgħu jagħmlu użu minn dawn il-postijiet bl-istess mod u għal dejjem. Aħna nikkmandaw, niddeputaw u nassenjaw il-permess li dawn l-imsemmijin Patrijiet ikunu jistgħu jgawdu l-pussess paċifiku ta’ dawn il-postijiet, u li dawk li jikkontradixxuhom għandhom, bl-istess awtorità, jiċħdu għal din l-appellazzjoni li baqgħu jagħmlu. U li minkejja dan kollu, dawn l-istess Patrijiet ikollhom il-permess li jirċievu l-offerti li l-fidili jgħaddu lill-istess Gwardjan u Patrijiet għall-iskop tal-għajxien tagħhom, u jistgħu jagħmlu użu minn dawn l-offerti permezz tal-prokuraturi jew kummissarji tagħhom. Dawn il-Patrijiet infushom u s-suċċessuri tagħhom, huma deputati li jagħmlu l-ġbir tal-offerti, li aħna nikkonċedu l-permess għalih bl-awtorità tagħna. Hekk, kif reċentement għidna rigward it-talbiet li rċevejna min-naħa tal-istess Gwardjan u Patrijiet, l-imsemmi Giovanni Patrijarka, waħdu skont ma tgħid din l-ittra, jista’ jipproċedi għall-eżekuzzjoni ta’ dan kollu skont dak li jaqbel lilhom, billi hu ta’ min joqgħod fuq ix-xhieda ta’ min jemminha li pproduċew min-naħa tagħhom il-Gwardjan u l-Patrijiet. Xhieda li ġiet eżaminata b’mod diliġenti, u skont dak li qalu u iddisponew għalihom b’mod leġittimu, u dan b’qawwa akbar billi dawn il-postijiet imsemmija ilhom fil-pussess kontinwu tal-istess Patrijiet għal ħamsin, jekk mhux ukoll għal sittin sena u fuqhom, hekk li ġew mogħtija, konċessi, u assenjati b’tali mod li, fil-ġejjieni l-istess Gwardjan u Patrijiet ikunu jistgħu jippossedjuhom paċifikament, u jistgħu wkoll jgawdu l-pussess paċifiku tagħhom … Fuq kollox il-Gwardjan u l-Patrijiet li semmejna diġà, lil dawn il-prokuraturi jew Kummissarji, skont kif jidhrilhom għandhom il-permess li jneħħuhom u fl-uffiċċju tagħhom idaħħlu oħrajn, kemm huma kif ukoll is-suċċessuri tagħhom,

Il-Papa Martin V

San Bernardin minn Siena - Dario di Giovanni

u dan bl-istess awtorità u liċenzja li nikkonċedu permezz ta' dan id-dokument preżenti. Ħadd mela ma jista' … eċċ. Mogħti f'Ruma, f'San Pietru, fis-16 tal-*Kalendae* ta' Marzu, ir-IV sena tal-Pontifikat tagħna."

Dan id-dokument, kif għidna għandu importanza kapitali fl-istorja tal-preżenza Franġiskana fl-Art Imqaddsa. Għall-ewwel darba l-Papa jiddikjara li l-Franġiskani kellhom id-dritt li jidħlu fil-pussess permanenti tas-Santwarji tal-Fidwa (li fl-1421 kienu għadhom biss iċ-Ċenaklu, il-Qabar ta' Kristu, il-Qabar tal-Verġni Marija, u l-Grotta tan-Nativitá f'Betleħem). Fuq kollox Martinu V jiddikjara li l-patrijiet Minuri kienu ilhom preżenti b'mod stabbli f'dawn il-postijiet għal aktar minn ħamsin sena, u li għalhekk l-ebda pretensjoni ta' pussess minn dawk li qabel kienu jamministraw dawn is-Santwarji ma setgħet titqies aktar bħala valida.

Mhux ta' min jinsa wkoll l-isfond storiku ta' din id-dikjarazzjoni papali. Martinu V kien sar Papa waqt il-Konċilju ta' Kostanza, li barra milli għaqqad il-Knisja tal-punent mill-ġdid taħt l-Isqof ta' Ruma, ried li sseħħ riforma sħiħa fi ħdan l-istess Knisja u fil-familji reliġjużi. Dan hu fattur importanti, għaliex l-Ordni tal-patrijiet Minuri f'dak iż-żmien kien proprju għaddej minn wieħed mill-mumenti l-aktar importanti tal-istorja tiegħu permezz tal-fenomenu tar-riforma tal-Osservanza fi ħdan l-istess Ordni. Dak li kien qed jiġri fl-Italja u fi bnadi oħrajn tal-Ewropa, u li kien issaħħaħ sew wara l-1368 bir-riforma ta' Paoluccio Trinci, issa beda jilħaq ukoll l-Art Imqaddsa. Fl-1415 saħansitra l-kunvent ta' Santa Marija tal-Anġli (Porziuncola)

f'Assisi kien ingħaqad mar-riforma Osservanti, li bdiet dejjem issir aktar awtonoma mit-tmexxija tal-Ordni tal-patrijiet Minuri, li kienet f'idejn il-familja Konventwali bil-Ministru Ġeneral, filwaqt li l-Osservanti beda jkollhom il-Vigarji tagħhom, f'awtonomija imma wkoll f'dipendenza mill-unika awtorità tal-Ordni kollu.

Il-Papa Ewġenju IV u l-Franġiskani Osservanti fl-Art Imqaddsa

L-istorja tal-preżenza Franġiskana fil-Kustodja tal-Art Imqaddsa hi marbuta ħaġa waħda mal-istorja tal-Ordni tal-patrijiet Minuri fis-seklu 15, fi żmien meta, kif rajna, il-papiet kienu qegħdin iħeġġu riforma sħiħa fil-Knisja u fl-Ordnijiet reliġjużi. Fi ħdan l-Ordni tal-Minuri r-riforma tal-Osservanza, fid-diversi suriet tagħha, infirxet sew, partikolarment fl-Italja, l-aktar bil-ħidma entużjasta ta' qaddisin beati famużi Franġiskani, bħalma kienu San Bernardin minn Siena (1380-1444), San Ġwann minn Capestrano (1386-1456), San Ġakbu tal-Marche (1393-1476), u l-Beatu Alberto minn Sarteano (1385-1450).

Fl-ewwel kwart tas-seklu 15 il-Franġiskani fl-Art Imqaddsa, insedjati kif rajna fil-kunvent tal-Għolja ta' Sijon biex jufficjaw fiċ-Ċenaklu, fil-Qabar ta' Kristu, fil-Qabar tal-Verġni Marija u fil-Grotta tan-Nativitá f'Betleħem, kienu ġejjin prevalentement mill-familja hekk imsejħa Konventwali tal-Ordni, li kienet tikkorrispondi għall-familja tal-*Communitas Ordinis*, il-familja li kienet tmexxi l-Ordni permezz tal-Ministru Ġeneral. Din il-qagħda kienet damet sa minn wara l-mewt ta' San Franġisk sa żmien il-Ministru Ġeneral Gerard Eudes minn Aquitaine (1329-1342), li hu meqjus bħala dak li ffavorixxa t-tendenza lejn il-"Konventwależimu" fl-Ordni. Fl-istess żmien kienet għadha kemm intemmet il-

San Ġakbu tal-Marche - Francisco de Zurbaran

Il-Papa Ewġenju IV

ġlieda qalila bejn il-*Communitas Ordinis* u l-Ispiritwali, jew *Fraticelli de opinione*, segwaċi tal-Ministru Ġeneral Michele da Cesena, li tneħħa minn Ġwanni XXII immedjatament qabel l-elezzjoni ta' Gerard Eudes. Għalkemm il-Fraticelli kienu ġew ikkundannati fl-1317, huma baqgħu jeżistu f'eremitaġġi moħbija fl-Italja ta' isfel u Sqallija. Aktar tard, fl-1334, id-dixxipli tagħhom talbu li jgħixu l-ideali Franġiskani tal-Ispiritwali fl-eremitaġġ ta' Brogliano, fejn imbagħad ir-riforma tal-Osservanza mħeġġa minn Paoluccio Trinci minn Foligno żviluppat mill-1368.

Wara l-Konċilju ta' Kostanza (1417) l-Osservanza kienet diġà tferrxet sew, u d-distinzjoni bejn il-*fratres sub Ministris* (Konventwali) u l-*fratres sub Vicariis* (Osservanti) saret aktar ċara.

Il-Papa Ewġenju IV (1431-1447), suċċessur ta' Martinu V, kien difensur kbir tar-riforma tal-Osservanza Franġiskana. Hu għen kemm felaħ lil San Ġwann minn Capestrano fl-isforzi tiegħu biex jirriforma l-Ordni tal-patrijiet Minuri. Fl-1434 Ewġenju IV ħa deċiżjoni importanti rigward il-Franġiskani tal-Kustodja

tal-Art Imqaddsa, li kellha riperkussjonijiet fundamentali fil-kumplament tal-istorja tal-Kustodja.

Il-kronista Franġiskan Luke Wadding, *Annales Minorum*, ad. an. 1434, 226, jgħidilna: "Madwar l-istess żmien (1434), minħabba diversi kwestjonijiet ta' amministrazzjoni ħażina tal-postijiet tal-Art Imqaddsa min-naħa tal-Patrijiet Konventwali, (il-Papa) iddikjara li dawn il-postijiet kellhom jitħallew bi preferenza lill-Osservanti, imma billi l-Ministru Ġeneral waqt il-Kapitlu tal-Ordni li ġie ċċelebrat fis-sena ta' wara, ma wettaqx dan il-kmand, u ħatar bħala Gwardjan lil fra Scolaro da Monte Ilcino, li dwaru tkellimna aktar 'il fuq, li kien *Magister* tat-teoloġija, u Inkwiżitur kontra l-qerq tal-ereżiji, malli dan mar għand il-Papa biex jitolbu l-privileġġi meħtieġa għall-ġid tat-tmexxija tal-Art Imqaddsa, il-Papa ġiegħlu biex jirrinunzja f'idejh għall-uffiċċju tiegħu, u issostitwih bi fra Giacomo Delfini, nobbli minn Venezia, li kien membru tal-Osservanza Regolari. Scolaro ma baqax mingħajr glorja, għax hu kiteb lill-Ministru Ġeneral, u dan żejnu bil-ġieħ nhar l-4 ta' Awwissu bl-ittra *Propter bonas et rationabiles causas*."

Dan il-ġest tal-Papa Ewġenju IV qiegħed il-missjoni tal-Art Imqaddsa direttament taħt il-ġurisdizzjoni tal-familja Osservanti tal-Ordni tal-patrijiet Minuri. Ma ninsewx li l-Provinċja tal-Art Imqaddsa kienet strutturata bħall-provinċji kollha tal-Ordni, ħlief għall-fatt li l-patrijiet kienu jiġu fil-missjoni mill-Ordni kollu. Dan kollu wassal lill-Kapitlu Ġenerali biex jifformula kostituzzjonijiet speċjali għall-patrijiet tal-Art Imqaddsa. Il-Kapitlu ta' L'Aquila fl-1376 bagħat lil Bartolomeo di La Verna bħala kummissarju, u hu, flimkien ma' patrijiet għorrief mill-Art Imqaddsa, kiteb l-ewwel statuti speċjali. Dawn il-liġijiet ġodda illimitaw b'mod iebes il-ġurisdizzjoni tal-Provinċjal tal-Art Imqaddsa. Kienu dawn l-istatuti li ħatru lill-Gwardjan tal-Għolja ta' Sijon bħala l-Kustodju *ex officio* tal-Postijiet Qaddisa tal-Art Imqaddsa. Iddikjaraw ukoll li n-numru ta' patrijiet li kellhom jassistu fil-Postijiet Qaddisa ma kellux ikun aktar minn għoxrin. Il-Kapitlu ta' Lausanne fl-1414 ifformula xi digrieti oħrajn u insista li l-aħjar fost il-patrijiet kellhom jintbagħtu fl-Art Imqaddsa, billi huma kellhom jgħixu f'sitwazzjoni hekk esposta u kellhom ikunu ppreparati biex jiddefendu r-reliġjon Kristjana.

Il-fatt li saru dawn l-ordinanzi kollha juri li kien hemm diversi diffikulatjiet. Il-Papa Martinu V kien bagħat lill-Osservanti Patri Nicola di Osimo bħala Viżitatur tal-Art Imqaddsa, imma dan ma sabx kollaborazzjoni mill-patrijiet Minuri tal-familja Konventwali li kienu preżenti fil-missjoni u kellu jirritorna bla ma solva xejn. Kien għalhekk li l-Papa Ewġenju IV rajna kif insista li l-Ministru Ġeneral jibgħat Osservanti bħala superjur f'Ġerusalemm. Meta l-Ġeneral ma obdiex din l-ordni tal-Papa, Ewġenju IV fl-1434 bagħat lill-Osservanti Giacomo Delfini minn Venezia.

Imma biex effettivament il-gvern tal-Kustodja tal-Art Imqaddsa jgħaddi f'idejn Osservanti kellu jkun San Ġwann minn Capistrano li jaħdem direttament u b'ċerta forza biex dan iseħħ. Fl-1439, minkejja li kien jibża' mill-baħar, Ġwann Capistrano aċċetta l-ordni biex imur bħala Viżitatur fl-Art Imqaddsa. Bħala riżultat dirett tal-ħidma entużjasta tiegħu, il-patrijiet Minuri Osservanti, fil-Kapitli Ġenerali tal-familja Ċismontana, kien jiġi maħtur il-Gwardjan tal-Għolja ta' Sijon bħala superjur, jew Kustodju tal-Art Imqaddsa. Min-naħa tagħhom il-Konventwali komplew għal żmien twil jaħtru Provinċjali titulari tal-Art Imqaddsa, anke jekk wara l-viżta ta' Capistrano huma ma kellhomx aktar permess li jgħixu fl-Art Imqaddsa.